Мельник Владислав, кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника науково-дослідного відділу технічного регулювання, метрології та системи якості науково-дослідного центру нормативно-технічного регулювання Інституту наукових досліджень з цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, Київ, Україна, https://orcid.org/0000-0002-2659-9942

Копан Олексій, доктор юридичних наук, професор, Київ, Україна, https://orcid.org/0000-0002-0797-7952

Melnyk Vladyslav, PhD in Law, Associate Professor, Deputy Head of the Research Department of Technical Regulation, Metrology and Quality Systems of the Research Center for Regulatory and Technical Regulation of the Institute of Scientific Research on Civil Protection of the National University of Civil Protection of Ukraine, Kyiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-2659-9942

Kopan Oleksiy, Doctor of Law, Professor, Kyiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-0797-7952

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISMS FOR COMBATING ORGANIZED CRIME IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF THE SECURITY ENVIRONMENT

Анотація

У статті досліджено сучасні організаційно-правові механізми протидії організованій злочинності в умовах трансформації безпекового середовища.

Проаналізовано роль інформаційних технологій та кібернетичного підходу у формуванні ефективної системи державного управління у сфері боротьби зі злочинністю. Визначено основні загрози, пов’язані з використанням сучасних технологій організованими злочинними угрупованнями. Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правових і управлінських інструментів протидії організованій злочинності з урахуванням воєнних та гібридних загроз.

Використано основні наукові методи формальної логіки, системного аналізу та метод класифікацій. Метод системного аналізу застосовано відповідно для визначення спеціальних і загальних механізмів правового забезпечення діяльності правоохоронних органів. Метод формальної логіки дозволив визначити наукові погляди на проблеми безпеки суспільства як у внутрішньодержавному, так і зовнішньому середовищі. Метод класифікацій сприяв визначенню шляхів подальшого удосконалення інституційних основ адміністрування суб’єктів безпечного характеру. Метод прогнозування дозволив окреслити шляхи удосконалення організаційної суб’єктів, діючих у сфері безпеки. Метод моделювання дав змогу визначити місце і роль організаційних та юридичних елементів у системі забезпечення безпеки правоохоронної й оборонної діяльності.

Акцентовано, що ефективна протидія організованій злочинності, яка у сучасних умовах постійно трансформується під впливом технологічного розвитку та воєнно-політичних факторів, можлива лише за умови формування комплексної системи організаційно-правових механізмів, заснованої на використанні сучасних інформаційних технологій та кібернетичних методів управління.

Зроблено висновок, що подальший розвиток системи боротьби з організованою злочинністю повинен ґрунтуватися на вдосконаленні нормативно-правового регулювання, підвищенні ефективності діяльності

правоохоронних органів та впровадженні інноваційних управлінських підходів.

Ключові слова: організована злочинність, національна безпека, правоохоронні органи, інформаційні технології, кібернетика, державне управління, громадська безпека.

Abstract

The article examines modern organizational and legal mechanisms for combating organized crime in the context of the transformation of the security environment. The role of information technologies and the cybernetic approach in the formation of an effective system of public administration in the fight against crime is analyzed. The main threats associated with the use of modern technologies by organized criminal groups are identified. The need to improve regulatory and management instruments for combating organized crime, taking into account military and hybrid threats, is substantiated. The main scientific methods of formal logic, system analysis and the classification method are used. The system analysis method is applied, respectively, to determine special and general mechanisms for legal support for the activities of law enforcement agencies. The formal logic method allowed us to determine scientific views on the problems of public security both in the domestic and external environment. The classification method allowed us to determine ways to further improve the institutional foundations of the administration of security entities. The forecasting method allowed us to outline ways to improve the organizational entities operating in the security sector. The modeling method allowed us to determine the place and role of organizational and legal elements in the system of ensuring the security of law enforcement and defense activities.

It is emphasized that effective counteraction to organized crime, which in modern conditions is constantly transforming under the influence of technological

development and military-political factors, is possible only if a comprehensive system of organizational and legal mechanisms is formed, based on the use of modern information technologies and cybernetic management methods.

It is concluded that the further development of the system of combating organized crime should be based on improving regulatory and legal regulation, increasing the efficiency of law enforcement agencies and implementing innovative management approaches.

Keywords: organized crime, national security, law enforcement agencies, information technologies, cybernetics, public administration, public safety.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільства характеризується значним зростанням рівня складності соціально-економічних процесів, що супроводжується появою нових форм кримінальної діяльності. Особливої актуальності набуває проблема протидії організованій злочинності, яка трансформується відповідно до розвитку інформаційних технологій, глобалізаційних процесів і воєнно-політичних викликів.

В умовах збройної агресії проти України організована злочинність набуває нових форм, що проявляються у взаємодії з терористичними структурами, незаконному обігу зброї, використанні інформаційних технологій для маніпуляції суспільною свідомістю та дестабілізації державного управління. Це зумовлює необхідність удосконалення організаційно-правових механізмів боротьби зі злочинністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика організаційно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів досліджувалася у працях багатьох вітчизняних учених, серед яких В. Авер’янов, Ю. Битяк, І. Голосніченко, В. Галунько, М. Іншин, В. Заросило, В. Коваленко та інші. Підґрунтям і підставами для

використання у дослідженні сучасних організаційно-правових механізмів протидії організованій злочинності є напрацювання М. Ануфрієва, В. Басса, С. Безсмертного, Є. Додіна, О. Дрозда, С. Короєда, В. Курила, В. Олефіра, А. Подоляки та інших фахівців. Значний внесок у розвиток інформаційно-правових аспектів безпеки здійснили Р. Калюжний та О. Марценюк [1].

Разом з тим сучасні трансформації безпекового середовища потребують комплексного переосмислення організаційно-правових засад протидії організованій злочинності з урахуванням розвитку кібернетичних та інформаційних технологій.

Метою статті є дослідження сучасних організаційно-правових механізмів протидії організованій злочинності та визначення напрямів їх удосконалення в умовах трансформації безпекового середовища.

Виклад основного матеріалу. Система протидії організованій злочинності є складовою державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Відповідно до Стратегії національної безпеки України [2] визначаються пріоритети державної політики, напрями реформування сектору безпеки та оборони, а також механізми реагування на внутрішні й зовнішні загрози.

Ефективність функціонування цієї системи залежить від узгодженості діяльності правоохоронних органів, органів державної влади та інших суб’єктів забезпечення безпеки. Кожен з цих суб’єктів виконує визначені законом функції, спрямовані на запобігання злочинності, її виявлення та припинення.

Важливим елементом функціонування системи протидії організованій злочинності є наукове забезпечення правоохоронної діяльності. Практичний досвід правоохоронних органів у поєднанні з науковими дослідженнями дозволяє формувати ефективні управлінські рішення та прогнозувати нові криміногенні загрози.

Дослідження сучасних організаційно-правових механізмів протидії організованій злочинності та визначення напрямів їх удосконалення в умовах трансформації безпекового середовища потребує розуміння існуючих та можливо нових загроз, які за своїм змістом і проявом спроможні порушити безпеку окремої людини й суспільства загалом [3; 4]. Саме такого плану небезпеки суспільству вимагають проведення постійної корекції стратегії національної безпеки, її форм і методів забезпечення соціального середовища. Існування стратегії такого роду можливе лише при розумінні її природи та вмінь використання. Посилення одного з компонентів одного з таких показників не може виступати головним аспектом роботи по виконанню завдань, покладених на неї. Водночас вона має функціонувати як складна система, без чого неможливо досягнути мети боротьби з організованою злочинністю. Із реально прийнятих стратегій випливає, що Стратегія національної безпеки України визначає пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов; основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки та оборони; ресурси, необхідні для реалізації Стратегії. Зазначене об’єктивно обумовлює врахування при здійсненні державного управління всіх факторів, існуючих як у системі будь-якого характеру, так і специфічність, що притаманна зазначеній системі. Більших з них вже давно названа, що обумовило існування ефективних засобів протидії їм. Водночас існує реальна загроза появи нових небезпек, на які необхідне відповідне реагування. На наш погляд, поряд з відомими загрозами, проти яких застосовують необхідні заходи протидії,

з’явились нові, на які необхідно реагувати невідкладно й вживати довгострокові кроки. Стратегія є тою системою, яка дозволяє зробити цю роботу у поєднанні з багатьма факторами.

Особливу роль відіграє процес формування глибоко відпрацьованого науковцями і практиками положення загальнодіючої системи, реагування на соціально небезпечні загрози, виходячи з її завдань і організаційно-правових механізмів їх досягнення.

Практика показує, що правоохоронні органи, за особливістю покладених на них функцій, відіграють дуже важливу роль. Кожен з них має свою роль, без належного виконання якої не буде досягнуто загальної правоохоронної мети. Досвід соціального життя людей є основою для відпрацювання як позитивного, так і негативного результату управління складними системами будь-якого типу, виду, що, безумовно, стосується і питань безпеки. Своєю чергою, досвід фахівців у правоохоронній сфері виступає тією основою, яка слугує підґрунтям для можливостей при науково-теоретичній підготовці вирішити найскладніші проблеми у відповідний сфері. Доцільним і в певних випадках украй необхідним є використання напрацювань науково-практичних співробітників, учених, спеціалізацію котрих узагальнюючи можливо позначити як формування на теоретично-правовому рівні механізмів протистояння протиправним посяганням на громадський порядок та безпеку, запобігання умовам їх існування.

Однією зі сфер, яку необхідно постійно залишати під увагою криміналістів, є кібернетика, яка є інформаційним підґрунтям соціального буття. Необхідною вбачається виробка або звернення уваги на принципи постійної формації цієї сфери у всій множині існування її форм. Доречним є приведення цитати матеріалів з цієї тематики, яку містять у собі матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії. Кібернетика (дав.-гр. κυβερνητική –

«мистецтво управління» від κυβερνήτης – «керманич», «стерновий») – наука про загальні принципи керування в комплексі складними (множинними) системами різноманітної природи походження (наприклад, у технічних, біологічних, соціальних та ін.) [5].

Сучасні процеси управління у сфері безпеки значною мірою ґрунтуються на кібернетичному підході, який передбачає використання інформаційних технологій та системного аналізу для прийняття управлінських рішень.

Кібернетика розглядається як наука про управління складними системами, що дозволяє досліджувати процеси одержання, оброблення та передачі інформації. Використання кібернетичних принципів забезпечує формування ефективних алгоритмів діяльності правоохоронних органів, підвищує рівень прогнозування криміногенних процесів і сприяє оперативному реагуванню на загрози.

Інформаційні технології стають ключовим інструментом як у діяльності правоохоронних органів, так і у злочинній діяльності. Це зумовлює необхідність постійного вдосконалення механізмів інформаційної безпеки та контролю за використанням інформаційних ресурсів.

Відтак, кібернетика – це наука про загальні закони одержання, зберігання, передавання й перетворення інформації у складних системах управління.

За основу варто брати вже наведений достатньо повний перелік потрібних для процесів боротьби з проявами організованої злочинності інформаційно-технологічних засобів, особливо тих, які мають сучасний рівень реалізації досягнень науково-технічного прогресу, що край необхідні для потреб процесів ефективної боротьби з відповідним злом.

Аналіз сучасного стану криміногенної ситуації дозволяє виокремити низку нових загроз, що потребують особливої уваги держави.

По-перше, спостерігається тенденція проникнення представників організованих злочинних угруповань до військових і правоохоронних структур. Наявність доступу до зброї та службової інформації створює передумови для використання цих ресурсів у злочинних цілях.

По-друге, значну небезпеку становить використання інформаційних технологій для маніпуляції суспільною свідомістю та дестабілізації політичної системи. Тотальний інформаційний контроль може використовуватися як інструмент впливу на суспільство.

По-третє, централізація прийняття управлінських рішень без належного контролю створює ризики зловживання владними повноваженнями, що може сприяти поширенню корупції та організованої злочинності.

По-четверте, розвиток алгоритмічних технологій створює нові можливості як для підвищення ефективності державного управління, так і для вдосконалення злочинних схем. Використання автоматизованих систем прийняття рішень потребує належного правового регулювання.

З’являються нові загрози, такі як:

– проникнення організованих злочинних утворень до державних збройних формувань Міністерства оборони, подібних воєнізованих формувань і відомств. Такі вчинки мають багато мотивів, які на перевірку завжди мають криміногенне підґрунтя. Водночас такі дії мають злочинний задум, який прикривається соціальними задумами благодійного характеру. Наявність у користувача можливості допуску до офіційно оформленої зброї відриває перспективи маніпулювання нею при тому, що вони мають інформацію достатньо офіційного характеру. Насилля, своєю чергою, виступає пріоритетом їхньої злочинної діяльності, при можливості приховувати та підчиняти інших осіб своєму задуму.

У сучасних умовах життя суспільства, пам'ятаючи про тотальний рух по технічному прогресу, це стає особливо небезпечним;

– встановлення соціально небезпечного політичного режиму, що використовує кібернетичний потенціал, який було напрацьовано протягом усього розвитку суспільства.

Такий підхід зменшує можливість супротиву злочинному задуму і прикриває ідеологію рабства, при загальній бутафорній сутності цивілізації. Масштаби цього можна сприймати від мінімального, або суто мінімального розміру до практично необмеженого розміру, глобалізації. Тотальний контроль над суспільством представляється як батьківське клопотання. Роль інформації у цьому випадку важко переоцінити як з позитивного боку, так і з негативного. Життя людей стає надмірно залежним від того, у чиїх руках знаходиться право керувати людьми поза їх волею;

– централізація прийняття рішень приватного характеру, незважаючи на їх нігілізм у різних сферах. При загальній спекуляції інтересами людини, рішення представляються в якості позитивізму для глобальної мети. Соціум виступає тим хто виконує рішення не зважаючи на персональне осмислення своїх дій філософсько негуманітарного характеру;

– соціум піддається такому цілеспрямованому впливу, який завдяки техніко-методичному врегулюванню, відповідно до поставленої «керівником» мети, виконує функції різнопланового характеру. Інформація є засобом маніпулювання людиною без урахування основного її значення – життя. Реклама техніко-обробленого заходу може бути представлена як безальтернативний засіб забезпечення щасливого існування без морального його наповнення. Техніко-методичне обладнання виступає єдиним засобом, неперсоналізованим, завдяки якому можливо отримувати в житті задоволення;

– створено систему алгоритмів, завдяки застосуванню яких можливо досягнути максимально ефективний результат. Він у будь-якому випадку має за мету забезпечення як можна більшої результативності потреб та інтересів людини й збереження оточуючого середовища. Людина повинна мати потенціал, спроможний забезпечувати як індивідуальні, так і колективні можливості. Основним виступає бажання користуючись певною сукупністю дій досягти максимально ефективного стану того чи іншого оточуючого середовища. Алгоритм має виступати першоосновою управлінського рішення і це без сумніву, якщо ні, то це зворотний бік усього життєвого циклу як окремої людини, так людської цивілізації і природи;

– технічний прогрес виступає підґрунтям застосування новітніх форм інформаційно забезпечення соціального середовища у всебічних його проявах. Разом з тим в його суті лежить не традиційна, позаактивна форма доведення своєї правоти, а застосування аргументації прихованої. Робота ведеться із застосуванням технології, яка не потребує одержання позасистемного фінансування. Творча основа є головною для того щоб робота виконувалась. За своєю суттю інформація виступає основою життя людини, для якої володіння нею є потребою всебічною. В цьому і полягає основна ознака прогресивності такого виду діяльності.

Суть технології інформаційного забезпечення соціуму є тією філософією, без якої неможливо її існування;

– організаційна схема системи управління процесами боротьби з організованою злочинністю. За загальним підходом, як не парадоксально, злочинність має різноманітний характер організації. У цьому випадку кібернетичний аспект відіграє дуже важливу роль.

Соціум передусім є організатором певної справи, з очікуванням потрібних йому результатів;

– використання інформації, отриманої легальним шляхом, для ліквідації будь-якої ілюзії про фактичний стан справ або будь-якого положення осіб, які виступають об'єктами правового впливу. Кожен з суб'єктів реалізації функцій правоохоронних органів у тій чи іншій сфері має додержуватись правил, закріплених у законодавстві. Інформація не повинна бути використана ні відносно позитивного або негативного суперника, ні для цілі, яка несе в собі потенційну або реальну загрозу життю людині. Такий принцип є парадоксальним для соціальних реалій, однак без його визнання не існує дійсності для життя. Моральність у загальному вигляді не повинна сприйматись як та субстанція, що виникла насамперед з релігійної школи. Це сутність соціального життя. Згубити життя людини, навмисно або по необережності, завжди є злочином як з позицій юриспруденції, так і моралі. Інформація є суттю людського життя, а її дійсність – гарантією соціального буття.

Технологічність виступає єдиною загальносистемною одиницею, одним з головних утворюючих чинників, які відіграють основну роль у роботі такої складної системи. Визнаючи таку якість, будь-якому організатору діяльності надається унікальна можливість здійснити технологічну роботу, у тій формі, яка відповідає природній сутності того чи іншого об'єкта впливу. Моделювання як процес конструювання, більшою мірою відповідає сутності процесів протистояння загрозам. Оригінальність здебільшого відповідає цій нормі, дає можливість діяти більш обдумано, що передбачає й ініціативу в алгоритмі прийняття цього рішення. Кожна група фахівців має на меті не тільки показати свою спроможність виробити рішення, але й винести практичне конкретне інженерно-технічне рішення. Це саме і характеризує творчих людей, зайнятих своєю професійною справою. Для найбільш повного здійснення управлінського впливу потрібен алгоритм, який не просто має гідну назву, а й всебічний зміст.

Висновки. Таким чином, удосконалення системи протидії організованій злочинності повинно здійснюватися за такими основними напрямами: – розвиток міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів; – запровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем; – удосконалення нормативно-правової бази боротьби з організованою злочинністю; – підвищення рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів; – розвиток міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю; – запровадження систем прогнозування криміногенних процесів на основі аналізу великих масивів даних.

Особливої актуальності набуває формування комплексної моделі протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану, яка повинна враховувати взаємозв'язок кримінальних, терористичних та інформаційних загроз.

Організована злочинність у сучасних умовах є складним соціально-правовим явищем, що постійно трансформується під впливом технологічного розвитку та воєнно-політичних факторів. Ефективна протидія цьому явищу можлива лише за умови формування комплексної системи організаційно-правових механізмів, заснованої на використанні сучасних інформаційних технологій та кібернетичних методів управління.

Подальший розвиток системи боротьби з організованою злочинністю повинен ґрунтуватися на вдосконаленні нормативно-правового регулювання, підвищенні ефективності діяльності правоохоронних органів та впровадженні інноваційних управлінських підходів.

Список використаних джерел

1. Калюжний Р. А., Копан О. В., Марценюк О. Г. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію: монографія. Київ: «МП Леся», 2013. 236 с.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text

3. Копан О. Інформаційно-технологічна форма управління макросистемою внутрішньодержавної безпеки. *Правова інформатика.* 2008. № 2. С. 5–8. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/08kovdb.pdf

4. Копан О. В., Мельник В. І. Сучасні тенденції регулювання боротьби з організованою злочинністю. *Протидія діяльності організованих злочинних об'єднань в Україні:* зб. наук. пр. / уклад.: А. Вознюк, О. Копан ; передм. Р. Сербина, А. Рубеля, Київ: Вид-во «Норма права», 2025. С. 136–151. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/86d305c3-43e9-4b3d-be47-bdb110990136/content

5. Кібернетика. *Вікіпедія – вільна енциклопедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0

References

1. Kaliuzhnyi, R. A., Kopan, O. V. & Martseniuk, O. H. (2013). Teoretyko-metodolohichni zasady informatsiinoho prava Ukrainy: realizatsiia prava na informatsiiu [Theoretical and methodological foundations of information law of Ukraine: implementation of the right to information] : monohrafiia, Kyiv: «MP Lesia», 236 [in Ukrainian].

2. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine"] : Ukaz

Prezydenta Ukrainy vid 14 veres. 2020 r. № 392/2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text [in Ukrainian].

3. Kopan, O. (2008) Informatsiino-tekhnolohichna forma upravlinnia makrosystemoiu vnutrishnoderzhavnoi bezpeky [Information and technological form of management of the macrosystem of internal state security]. *Pravova informatyka – Legal Informatics,* 2, 5–8. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/08kovdb.pdf [in Ukrainian].

4. Kopan, O. V. & Melnyk, V. I. (2025) Suchasni tendentsii rehuliuvannia borotby z orhanizovanoiu zlochynnistiu [Modern trends in the regulation of the fight against organized crime]. *Protydiia diialnosti orhanizovanykh zlochynnykh obiednan v Ukraini – Counteraction to the activities of organized criminal associations in Ukraine :* zb. nauk. pr. / uklad.: A. Vozniuk, O. Kopan ; peredm. R. Serbyna, A. Rubelia, Kyiv: Vyd-vo «Norma prava», 136–151. URL : https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/86d305c3-43e9-4b3d-be47-bdb110990136/content [in Ukrainian].

5. Kibernetyka [Cybernetics]. *Vikipediia – vilna entsyklopediia – Wikipedia – the free encyclopedia.* URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0 [in Ukrainian].